

18.2. Alsószintű iskolák / <i>Primary schools</i>	107	20. Közművek, vízvezeték, kutak / <i>Public utilities, water pumps, wells</i>	114
18.2.1. Egyházi / <i>Ecclesiastical</i>	107	20.1. Vízellátás / <i>Water supply</i>	114
18.2.2. Állami / <i>Public</i>	107	20.2. Kutak / <i>Wells</i>	114
18.2.3. Nemzeti / <i>Ethnic</i>	108	20.3. Világítás / <i>Lights</i>	114
18.2.4. Magán / <i>Private</i>	109		
18.3. Középszintű iskolák / <i>Secondary schools</i>	109	21. Közlekedés / <i>Traffic</i>	115
18.3.1. Egyházi / <i>Ecclesiastical</i>	109	21.1. Hidak / <i>Bridges</i>	115
18.3.2. Állami / <i>Public</i>	109	21.2. Postakocsijárat / <i>Postal coach lines</i>	115
18.3.3. Magán / <i>Private</i>	110	21.3. Vasút / <i>Railway lines</i>	115
18.4. Főiskola, egyetem / <i>College, university</i>	110	21.4. Lófogatóú közokocsi / <i>Horse-drawn public coaches</i>	115
18.4.1. Katolikus / <i>Catholic</i>	110	21.5. Villamos / <i>Tramway lines</i>	115
18.4.2. Állami / <i>Public</i>	110	21.6. Autóbusz / <i>Coaches, buses</i>	115
18.4.3. Magán / <i>Private</i>	111	21.7. Légi közlekedés / <i>Air transport</i>	115
18.5. Árvaházak és kisegítő intézmények / <i>Orphanages and auxiliary institutions</i>	111	22. Természeti képződmények / <i>Natural features</i>	115
19. Nem polgári tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings in non-civilian ownership</i>	112	22.1. Hegyek, dombok / <i>Hills</i>	115
19.1. Egyházi tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	22.2. Patakok, folyók / <i>Streams, rivers</i>	116
19.1.1. Katolikus / <i>Roman Catholic</i>	112	22.3. Tavak, mocsarak / <i>Lakes, marshes</i>	116
19.1.1.1. Püspökségi / <i>Episcopal</i>	112	22.4. Erdők / <i>Woods</i>	116
19.1.1.2. Káptalani / <i>Capitular</i>	112	23. Mezőgazdaság / <i>Agriculture</i>	116
19.1.1.3. Plébánialakok / <i>Parsonages</i>	112	23.1. Dűlők / <i>Fields</i>	116
19.1.1.4. Egyéb egyházi tulajdonú lakóépületek / <i>Other residential buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	23.2. Kertek, gyümölcsösök / <i>Gardens, orchards</i>	117
19.1.1.5. Egyházi tulajdonú gazdasági épületek / <i>Farm buildings in ecclesiastical ownership</i>	112	23.3. Majorságok / <i>Manors</i>	117
19.1.1.6. Egyházi tulajdonú igazgatási épületek / <i>Administrative buildings in ecclesiastical ownership</i>	113	24. Bányák / <i>Mines</i>	117
19.1.2. Evangélikus / <i>Lutheran</i>	113	24.1. Akna, táró / <i>Shafts, tunnels</i>	117
19.1.3. Református / <i>Calvinist</i>	113	24.2. Colonia, bányásztelep / <i>Colonies, mining areas</i>	118
19.2. Nemesi tulajdonú lakóépületek / <i>Residential buildings owned by noblemen</i>	113	24.3. Bányagazgatás / <i>Mine administration</i>	118
19.3. Különleges státusú lakóépületek / <i>Residential buildings of special status</i>	113	25. Halastavak és halászhelyek / <i>Fishponds and fishing sites</i>	118
19.3.1. A püspökség alkalmazásában álló (tisztviselő) lakóépületei / <i>Residential buildings owned by officeholders employed by the diocese</i>	114	26. Malmok / <i>Mills</i>	118
19.3.2. A város alkalmazásában álló (tisztviselő) lakóépületei / <i>Residential buildings owned by officeholders employed by the municipality</i>	114	26.1. Vízimalmok / <i>Water mills</i>	119
19.3.3. Magasházak / <i>High-rise buildings</i>	114	26.2. Kallómalomok / <i>Fulling mills</i>	119
		26.3. Gőzmalomok / <i>Steam mills</i>	119
		26.4. Fűrészmalom / <i>Sawmills</i>	119
		Bibliográfia / <i>Bibliography</i>	120
		A szövegközi ábrák jegyzéke / <i>List of figures in the booklet</i>	127

Térképek / Maps

A Általános térképek / General maps

A.1 TÁBLA / PLATE A.1

A.1.1a–d. Az 1865-ös kataszteri felmérés alapján szerkesztett térkép / *Base map drawn after the cadastral map of 1865, 1:2500*

A.2 TÁBLA / PLATE A.2

Pécs és környéke / *Pécs and its surroundings, 1:50 000*

A.2.1 Részlet az I. katonai felmérésből / *Detail of the First Military Survey*
A.2.2 Részlet a II. katonai felmérésből / *Detail of the Second Military Survey*

A.3. TÁBLA / PLATE A.3

Fejlődési fázis térképek / *Topographical development maps, 1:10 000*

A.3.1 Pécs 1009–1242 / *Pécs 1009–1242*
A.3.2 Pécs 1242–1543 / *Pécs 1242–1543*
A.3.3 Pécs a török korban / *Pécs during the Ottoman Era*

A.4. TÁBLA / PLATE A.4

A.4.1 Pécs szabad királyi város alaprajza / *The plan of Pécs free royal town.*
A.4.2. Szabad Királyi Pécs Város' Föld-ábrosza, Lukrits Ignác, 1843 / *The map of Pécs Free Royal Town, Ignác Lukrits, 1843*

A.5. TÁBLA / PLATE A.5

A.5.1 Pécs város topográfiai térképe / *The topographical map of Pécs, 1:10 000*

A.6 TÁBLA / PLATE A.6

A.6.1 Pécs város központja légi felvételen / *Aerial view of the centre of Pécs, 1:5000, 2005*

B. Tematikus térképek / Thematic maps

B.1 TÁBLA / PLATE B.1

Őskori lelőhelyek a város és a környéke területén / *Prehistoric sites in the territory of the town and its surroundings*

B.1.1 Neolitik lelőhelyek / *Neolithic sites*
B.1.2 Rézkori lelőhelyek / *Copper Age sites*
B.1.3 Kora bronzkori lelőhelyek / *Early Bronze Age sites*
B.1.4 Középső bronzkori lelőhelyek / *Middle Bronze Age sites*
B.1.5 Késő bronzkori lelőhelyek / *Late Bronze Age sites*
B.1.6 Kora vaskori lelőhelyek / *Early Iron Age sites*
B.1.7 Késő vaskori lelőhelyek / *Late Iron Age sites*

B.2 TÁBLA / PLATE B.2

B.2.1 Késő római kori temetői épületek Sopianae északi temetőjében / *Late Roman cemetery buildings in the northern cemetery of Sopianae*

B.3 TÁBLA / PLATE B.3

B.3.1 Avar kori lelőhelyek a város és a környéke területén / *Avar Period sites in the territory of the town and its surroundings*

B.4 TÁBLA / PLATE B.4

B.4.1 A Szigeti külváros a 18. században / *The Szigeti suburbs in the eighteenth century*
B.4.2–3 Pécs utcái 1722-ben és 1843-ban / *Streets in Pécs in 1722 and 1843*

B.5 TÁBLA / PLATE B.5

B.5.1 Pécs szakrális topográfiája a 18–19. században / *Ecclesiastical topography of Pécs in the eighteenth and nineteenth centuries*

B.6 TÁBLA / PLATE B.6

B.6.1 Pécs belváros oktatási intézményeinek helye és vándorlása a 18–19. században / *The sites and relocation of educational institutions in Pécs in the eighteenth and nineteenth centuries*

B.7 TÁBLA / PLATE B.7

B.7.1. Iparosok Pécs belvárosában (1828) / *Craftsmen in the City Centre of Pécs (1828)*

C. Rekonstrukciók, reprodukciós térképek és látképek / Reconstructions, reproductions of maps and views

C.1 TÁBLA / PLATE C.1

Sopianae épületeinek 3D-s rekonstrukciója / *3-D reconstructions of the buildings of Sopianae*

C.1.1 Cella trichora II. A késő római kori északi temető második háromapszisos temetői épülete a Janus Pannonius utca 10. (Rózsakert) területén / *Cella trichora II. The second three-apse building in the territory of the Late Roman northern cemetery at 10 Janus Pannonius Street (Rose Garden)*
C.1.2 Sopianae késő római kori pogány bazilikája / *The Late Roman pagan basilica of Sopianae*

C.2 TÁBLA / PLATE C.2

Pécs török kori ábrázolásainak reprodukciói / *Reproductions of the Ottoman-period representations of Pécs*

C.2.1 Pécs 1664-es ostromát ábrázoló és leíró röplap, 1664 / *Leaflet representing and describing the 1664 siege of Pécs*
C.2.2 Pécs ostroma 1664-ben / *The 1664 siege of Pécs*
C.2.3 Pécs 1686-os ábrázolása / *The 1686 representation of Pécs.*
C.2.4 Ismeretlen tollrajz Pécs 1664-es vagy 1686-os ostromáról / *Ink drawing of the 1664 or 1686 siege of Pécs by an unknown author*
Kommentár: Sudár Balázs / *Commentary by Balázs Sudár*

C.3 TÁBLA / PLATE C.3

C.3.1. Joseph de Haüy francia hadmérnök 1687-es helyszínrajza / *1687 site plan by Joseph de Haüy French military engineer*
C.3.2 Pécs belváros telkeinek és utcáinak rekonstrukciója az 1722. évi telekkönyv alapján / *The reconstruction of building plots and streets in Pécs after the 1722 land register, 1:1000*

C.4. TÁBLA / PLATE C.4

Pécs 18. századi térképei, helyszínrajza / *Eighteenth-century maps and site plans of Pécs*

C.4.1 Pécs bel- és külterületének helyszínrajzi, vizrajzi és mezőgazdasági térképe / *Layout, hydrographic and agricultural maps of the inner and outer parts of Pécs*
C.4.2 Malmok, épületek a Tettye-patak mentén / *Mills and buildings along Stream Tettye*
C.4.3 A püspökvár helyszínrajza / *Site plan of the bishop's castle*

C.5 TÁBLA / PLATE C.5

Pécs 18–19. századi látképei / *Eighteenth- and nineteenth-century views of Pécs*

C.5.1 Pécs 1763-as látképe Joseph Hochrein metszetén / *The 1763 view of Pécs on a copper cut by Joseph Hochrein*
C.5.2 Pécs 1863-as látképe Joseph Hochrein metszetén / *The 1863 view of Pécs on a copper cut by Joseph Hochrein*
C.5.3 Pécs 1779-es látképe egy céhlevélben / *The 1779 view of Pécs on a guild master's certificate, C.K.*
C.5.4 Pécs 1799-es látképe egy céhlevélben / *The 1799 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.5 Pécs 1802-es látképe egy céhlevélben / *The 1802 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.6 Pécs látképe egy 1833-as céhlevélben / *The 1833 view of Pécs on a guild master's certificate*
C.5.7 Pécs 1783-as látképe dél felől / *The 1783 view of Pécs from the south*

A szövegközi ábrák jegyzéke / List of figures in the booklet

1. ábra. Pécs légi felvételen (fotó: Bertók Gábor, Janus Pannonius Múzeum)
  2. ábra. Korsó a Pécs-Nagyárpád kora bronzkori telepről (Fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  3. ábra. Középső bronzkori sír – Pécs, Kossuth tér (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  4. ábra. Késő bronzkori edény Pécs-Makáljáról (fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  5. ábra. Jellegzetes kelta palackformájú edény (Pécs-Basamalom, fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  6. ábra. Sopianae az 1–2. században (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  7. ábra. Ipari objektumok a Rákóczi úttól délre az 1–2. századból: a. és b. Rákóczi út – Jókai utca délnyugati sarka; c. Sopianae tér; d. Szabadság utca 3. (fotó: Tóth Zsolt – Kovaliczky Gergely, Janus Pannonius Múzeum)
  8. ábra. Sopianae a 3. század első felében (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  9. ábra. Geniust ábrázoló falfriskó a 3. századi római település területéről – Pécs, Kossuth tér (Tóth Zsolt ásatása, fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  10. ábra. Sopianae a 3. század második felében (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  11. ábra. Pannonia provincia a késő római korban (készítette: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  12. ábra. A 4. század elején felépített település rekonstruálható szerkezeti vázlata (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  13. ábra. A Pécs, Rákóczi út – Jókai utca délnyugati sarkán végzett régészeti feltárás 2008 decemberében (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  14. ábra. Sopianae a késő római korban (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  15. ábra. A kereszténységhez köthető kiemelkedő tárgyi leletek Pécsről: a. ún. ifjú portrés fibula a Jókai utca 17–19. telekről; b. Lámpafüggesztő elem Krisztus-monogrammal a IV. számú sírkamrából (fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  16. ábra. Sopianae topográfiai fejlődése (készítette: Kovaliczky Gergely – Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  17. ábra. Ismert épületmaradványok a római kori település területén (készítette: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  18. ábra. Hun kori aranylelet Pécs-Üszögpusztáról (Fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  19. ábra. Késő avar kori sírleletek Pécs területéről (Fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  20. ábra. A pécsi sisak (fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  21. ábra. A késő római kori és a középkori település térhasználata (készítette: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  22. ábra. A székesegyház keleti irányból (Fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  23. ábra. Kincslelet friesachi dénárokból – Pécs, Kioszk nyugati oldala mellett (fotó: Füzi István, Janus Pannonius Múzeum)
  24. ábra. A nagypréposti palota, Káptalan utca 2. (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  25. ábra. A Szent Bertalan-templom késő középkori rekonstrukciója (készítette: Buzás Gergely, Magyar Nemzeti Múzeum)
  26. ábra. A barbakan és a belső vár délnyugati tornya (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  27. ábra. Középkori városfalzakasz, mögötte újkori beépítés, előtte a történeti belvárost körülölelő modern útszakasz (fotó: Tóth Zsolt)
  28. ábra. A középkori Pécs egyházi topográfiája (tervezte: Fedeles Tamás, készítette: Nagy Béla)
  29. ábra. Gerendavázis késő középkori házak a Kossuth tér nyugati részén (rekonstrukció: Pozsárok Csaba)
  30. ábra. A középkori Magyarország fontosabb kereskedelmi útvonalai (tervezte: Fedeles Tamás, készítette: Nagy Béla)
  31. ábra. A pécsi Mindenszentek-templom (fotó: Fedeles Tamás)
  32. ábra. Gázi Kászim dzsámija délről (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  33. ábra. Jakováli Haszan pasa dzsámija (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  34. ábra. A Tettye látképe (Wikipedia)
  35. ábra. A tettyei romok 2020 tavaszán (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  36. ábra. A pécsi székesegyház déli homlokzata a 18. században (Koller József nyomán)
  37. ábra. A pécsi székesegyház déli homlokzata az 1882-es átépítést követően (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  38. ábra. A belvárosi plébániatemplom a 20. század elején (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  39. ábra. A Havas Boldogasszony-templom (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  40. ábra. A Stock-ház a 20. század elején (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  41. ábra. A zsinagóga egy 20. századi képeslapon (Képeslapok 2001)
  42. ábra. A zsinagóga 2020 tavaszán (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  43. ábra. A Honvéd Hadapródiskola (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  44. ábra. A Széchenyi tér az 1910-es években (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  45. ábra. Az Ullmann-telep helyszínrajza (MNL BaML IV. 1406. Pécs város tanácsának iratai C-1939/1905)
  46. ábra. A Király utca az 1910-es években (Képeslapok 2001)
  47. ábra. Pécs 1892-es térképe (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  48. ábra. Pécs fejlesztésének földrajzi korlátai (Az épülő Pécs városrendezési kérdései. Melléklet)
  49. ábra. Villamos a Búza téren (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  50. ábra. Pécs belterületének beépítése 1904–1967 között (Erdősi 1968. Melléklet felhasználásával szerkesztette: Oszvald Ferenc)
  51. ábra. A Balokány-fürdő (1963, Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  52. ábra. A kiépülő Régi (Megyeri) Kertváros egy 1959-es légi felvételen (Tóth 2002, 2. melléklet)
  53. ábra. A Régi (Megyeri) Kertváros telep beépítési terve (1941) (Tóth 2002, 3. melléklet)
  54. ábra. Pécs fejlesztésre szánt területei (Az épülő Pécs városrendezési kérdései 38.)
  55. ábra. A bányászathoz kapcsolódó szerkezeti egységek (Pirisi – Stefán – Trócsányi 2009. 10.)
  56. ábra. Uránváros látképe a Makár-hegyről (1961, Fortepan)
  57. ábra. Uránváros, Esztergár Lajos utca és az Olympia étterem (1961, Fortepan)
  58. ábra. Uránváros, Hajnóczy utcai házak (1960, Fortepan)
  59. ábra. Területi tartalékok. Pécs Általános Rendezési Terve 1968
  60. ábra. A Nevelési Központ építése (1981) (Sipos 2015. 151.)
  61. ábra. Beépítés a Mecsekoldalon (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  62. ábra. A Szigeti városrész rekonstrukciós terve (Dercsényi – Pogány – Szentkirályi 1966. 121.)
  63. ábra. A 25 emeletes „Magasház” építése 1975-ben (Wikipedia)
  64. ábra. Pécs Belváros műemlék épületei (2005) (szerk. Jankó Ferenc)
  65. ábra. Pécs Belváros épületeinek építési ideje (2005) (szerk. Jankó Ferenc)
  66. ábra. Pécs Belváros épületeinek magassága (2005) (szerk. Jankó Ferenc)
  67. ábra. Az Árkád üzletház, a Belváros elől elzárt zöldfelülettel (fotó: Simon Béla, Janus Pannonius Múzeum)
  68. ábra. A Belváros a 21. században (fotó: Simon Béla, Janus Pannonius Múzeum)
  69. ábra. 21. századi beépítés a Mecsekoldalon (fotó: Oszvald Ferenc)
  70. ábra. A Tudásközpont (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  71. ábra. A Barbakan tér új épületei (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
- ### Adattár
72. ábra. A püspökség és a város földjeinek elkülönítése 1781-ben (MNL BaML XV. 9. Ptv 57. 25/1.)
  73. ábra. Az Ágoston téri templom (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  74. ábra. A Kálvária (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  75. ábra. A Kossuth tér 2020 tavaszán (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  76. ábra. A Széchenyi tér 2020 tavaszán (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  77. ábra. A székesegyház a Szent István tér felől (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  78. ábra. Ernusz Zsigmond püspök címerköve a vár déli kaputornyáról (1498) (fotó: Buzás Gergely, Magyar Nemzeti Múzeum)
  79. ábra. Szentháromság-emlék (fotó: Fedeles Tamás)
  80. ábra. Az egykori belső várat és a várost övező északi fal (fotó: Simon Béla, Janus Pannonius Múzeum)
  81. ábra. A Megyeháza (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  82. ábra. A Városháza (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  83. ábra. A Nádor Szálló egy 20. század eleji képeslapon (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  84. ábra. A Kioszk (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  85. ábra. A Pécsi Nemzeti Színház (fotó: Fedeles Tamás)
  86. ábra. A Gyárvárosi Általános Iskola és templom 1979-ben (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  87. ábra. Középkori épület a püspökvárban (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  88. ábra. A Káptalani Levéltár épülete (fotó: Tóth Zsolt, Janus Pannonius Múzeum)
  89. ábra. Az uránvárosi buszpályaudvar az 1960-as években (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  90. ábra. András-akna a 20. század elején (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  91. ábra. Széchenyi István-akna a 20. század elején (Magyar Nemzeti Digitális Archívum)
  92. ábra. A tettyei malmok 1780 körül (MNL BaML XV. 9. Ptv 1. 62.)